

TKANINY DEKORACYJNE W SPŁOCIE PŁOCIENNYM, WYKONYWANE NA KROŚNIE PIONOWYM

Tkanina powstaje przez przeplatanie nitek dwóch jej podstawowych układów – osnowy i wątku. Osnowę stanowią nitki biegnące wzdłuż tkaniny, tj. od wału osnowowego do wału tkaninowego, wątek zaś – nitki biegnące prostopadle do osnowy (rys. 1).

Przeplot nitek osnowy i wątku może być różny i uzależniony jest od przyjętego splotu tkackiego. Splot decyduje o rodzaju, charakterze i wyglądzie zewnętrznym tkaniny. Natomiast rodzaj przędzy decyduje o przeznaczeniu tkaniny.

Tkaniny dekoracyjne rękodzielnicze w większości przypadków wykonywane są w tzw. splocie płóciennym charakteryzującym się najmniejszymi z możliwych, tj. jednonitkowymi przeplotami oraz tym, że wielkość przeplotów w całej tkaninie jest jednakowa.

Snucie osnowy

Tkanie zawsze poprzedza przygotowanie osnowy i wątku. Osnowa jest zespołem ściśle określonej liczby, długości i gęstości nitek, nawiniętych na wał osnowowy o odpowiedniej szerokości. Wszystkie te parametry uzależnione są od wielkości charakteryzujących tkaninę.

Długość snutej osnowy jest sumą: długości tkaniny (łącznie z odcinkiem osnowy potrzebnym do wykonania np. frędzli) oraz wrobienia osnowy, tj. odcinka uwzględniającego falowe układanie się nitek, równego 3 – 10% całkowitej długości tkaniny. Dla osnów z przędz grubszych i bardziej puszystych procent wrobienia jest większy.

Szerokość snutej osnowy jest sumą szerokości tkaniny i wrobienia wątku, przy czym procent zależy również od rodzaju przędzy i wynosi od 5 do 20%.

Liczba nitek w osnowie jest iloczynem liczby nitek w jednym cm tkaniny i szerokości snucia.

W warunkach domowych osnowę można snuć na ramie (rys. 2) wykonanej z drewnianych listew o przekroju 50×20 mm.

W obu dłuższych listwach ramy wywiercone są otwory o średnicy 10 mm do umieszczenia w nich drewnianych kółek (rys. 3) służących do zmiany kierunku snutego pasemka nitek osnowy.

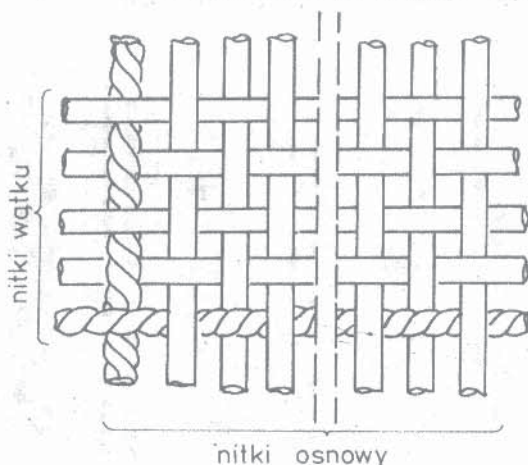
Równą długość poszczególnych nitek w każdym pasemku oraz jednakowe napięcie zapewnia prowadzenie nitki w przepustnicy zrobionej z deseczki

o wymiarach 250×70×15 mm (rys. 4). W przepustnicy wywiercone są otwory o średnicy 5 mm, które należy bardzo starannie obrobić.

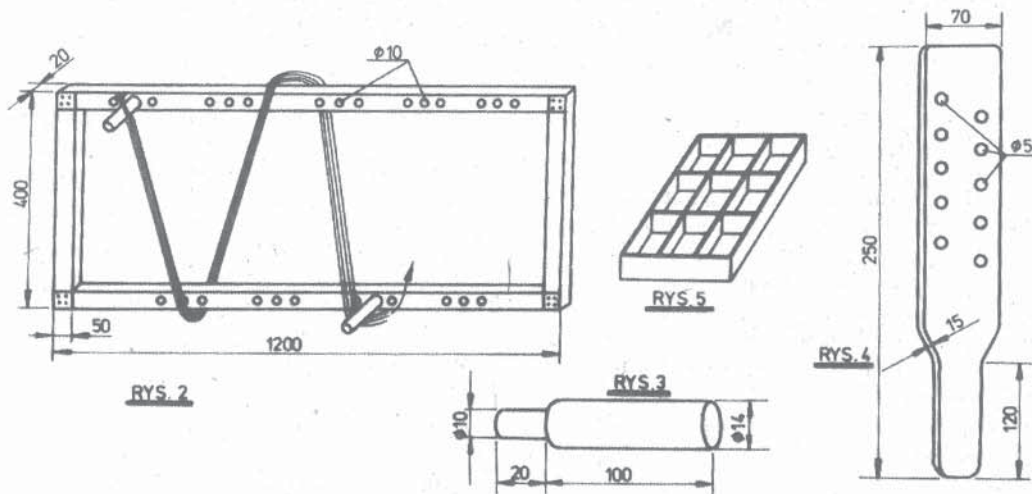
Kolejność czynności przy snuciu osnowy jest następująca:

- najpierw należy obliczyć długość snutej osnowy, jej szerokość, liczbę wszystkich nitek oraz liczbę pasemek (dzieląc liczbę wszystkich nitek przez liczbę nitki w pasemku),
- następnie trzeba odmierzyć nitkę w kolorze kontrastującym z kolorem osnowy, długości równej długości snucia. Nitka ta założona między bolcami górnej i dolnej listwy będzie „śladem”, wzdłuż którego będziemy układać snute pasemka,
- przez otwory w przepustnicy należy przewlec nitki w ilości równej ich gęstości w jednym cm, końce nitki związać i całe pasemko nałożyć na bolec górnej listwy,
- prowadzić pasemko dokładnie wzdłuż śladu (barwnej nitki) do bolca dolnej listwy, zmienić kierunek biegu pasemka i prowadzić je dokładnie obok poprzedniego, do bolca górnej listwy. Tutaj ponownie trzeba zmienić bieg pasemka i czynność snucia powtarzać.

Dla zapobieżenia płątaniu się nitki, należy nawoje umieszczać pojedynczo, np. pomiędzy przegrodami skrzynki zbitej ze sklejki (rys. 5). Po usnuciu całej osnowy pętle utworzone z krzyżujących się

RYŚ. 1

pasemek na obu bolcach należy zabezpieczyć sznurkiem, a osnowę zdjąć z ramy. W jedną pętlę pasemka wkładamy stalowy pręt o średnicy 10 mm i długości o około 10 cm większej od szerokości snucia. Pręt powinien być zamocowany dość długimi sznurkami na wale osnowowym. Obrót wału powoduje nawijanie się – w początkowej fazie sznurka – a później nitki osnowy, przy czym należy zwrócić uwagę na jednakowe naprężenia nawijanych nitki. Drugą pętlę należy przeciąć, a nitki w odpowiedniej kolejności przewlekać przez nicielnice: pierwszą i wszystkie nieparzyste nitki przez pierwszą nicielnicę, drugą i wszystkie parzyste nitki przez drugą nicielnicę. Końce przewleczonych nitki należy zamocować na drugim – takim samym jak poprzednio – przecie, przymocowanym sznurkami do wału tka-

ninowego, a układ osnowa – tkanina naprężyć przez zablokowanie obrotu wału osnowowego i obrót wału tkaninowego.

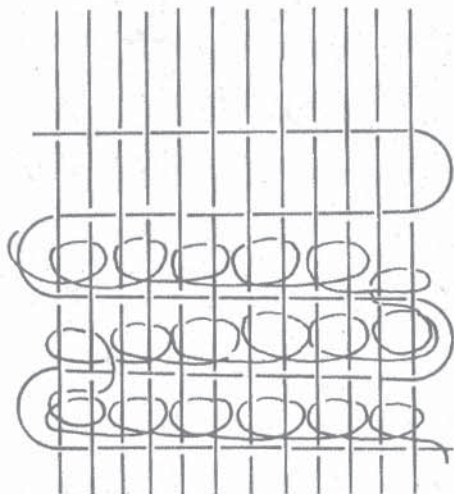
Proces tkania polega na utworzeniu przesmyku przez naciśnięcie na jeden z podnóżków, w wyniku czego następuje rozdzielenie nitki osnowy na dwie części. W przesmyk wkłada się nitkę wтку i dosuwa ją do krawędzi tkaniny. Następnie naciska się na drugi podnóżek tworząc kolejny przesmyk, w który wkładamy następny wątek, dosuwa się go do krawędzi tkaniny itd. Okresowo przesuwa się układ osnowa- tkanina przez nawijanie wykonanego odcinka tkaniny na wał przy jednoczesnym odwijaniu odcinka osnowy. Niezbędnymi narzędziami pomocniczymi, które powinien mieć tkacz przy tkaniu są: centymetrowa taśma krawiecka, gruba igła (iglica) oraz nożyczki. Naukę tkania najlepiej rozpocząć od wykonania prostych tkanin dekoracyjnych.

Rys. 6

Chodnik – szmaciak

Na początku proponujemy wykonanie chodnika-szmaciaka szerokości 80 cm. Osnowę należy usnuć z nici lnianych o nr 18/3, których na 1 mb tkaniny zużywa się około 0,2 kg. Wątek stanowią odpady konfekcyjne (ścinki krawieckie), bądź zużyta odzież z cienkiej tkaniny, które należy pociąć nożyczkami na paski możliwie jak najdłuższe, szerokości poniżej 1 cm. Tak przygotowane paski sortuje się wg kolorów i zwija na kłębki.

Rys. 7

Ponieważ cały efekt tkaninie nadają kolorowe paski – wątki, ich rozmieszczenie musi być dokładnie określone; zaś kolory dobrane z należyтым wyczuciem plastycznym, zharmonizowane z kolorami wnętrza pomieszczenia itp. W tym celu należy przygotować projekt kolorystyczny tkaniny wykonany w skali 1:10 (rys. 6), w którym zaznaczona jest kolejność występowania barwnych pasków, jak również ich rzeczywista szerokość w tkaninie.

Tkanie rozpoczyna się od wykonania początkowej krajki na wysokość 2–3 cm lnianą przędzą taką jak osnowa. Następnie w kolejne przesmyki wprowadza się barwne paski – wątki, które dosuwa się energicznym ruchem bidła do krawędzi tkaniny. Tkaninę zakończy końcowa krajka, taka sama jak początkowa.

Dla zabezpieczenia obu krajk przed wypadaniem nitki, po obu stronach chodnika wykonamy frędzle długości około 7 cm. W tym celu należy zgrupować po 4–6 końców nitki osnowy poza krajkami, związać każdą grupę tuż przy kraje, a następnie wyrównać długość frędzli. Na koniec wygładza się powierzchnię tkaniny, tj. prasuje ją gorącym żelazkiem przez zaparzaczkę.

Futrzaki

Są to tkaniny wyglądem przypominające futro zwierząt. Osnowę ich stanowi przędza taka sama jak na chodniki – szmaciaki, a wątek odpady futrzarskie, które należy pociąć na paski szerokości około 1 cm.

Sposób wykonywania futrzaków jest następujący: po zamocowaniu osnowy na krośnie i jej naprężeniu należy wykonać krajkę początkową z przędzy takiej samej jak osnowa, szerokości około 1,5 cm.

Następnie w przesmyku układa się futrzane paski dbając o to – aby końce sąsiadujących pasków zachodziły na siebie 2–3 cm. Tak ułożone paski należy mocno dosunąć bidłem do krawędzi tkaniny. Przez następne 1–4 kolejne przesmyki należy przerzucić wątek wypełniający, który mogą stanowić odpady konfekcyjne podobnie jak wątek w chodnikach-szmaciakach. Liczba przerzuceń wątku wypełniającego uzależniona jest od rodzaju odpadów futrzarskich, wysokości ich okrywy włosowej, jej gęstości itp. Wątek wypełniający nie powinien być widoczny na prawej stronie tkaniny.

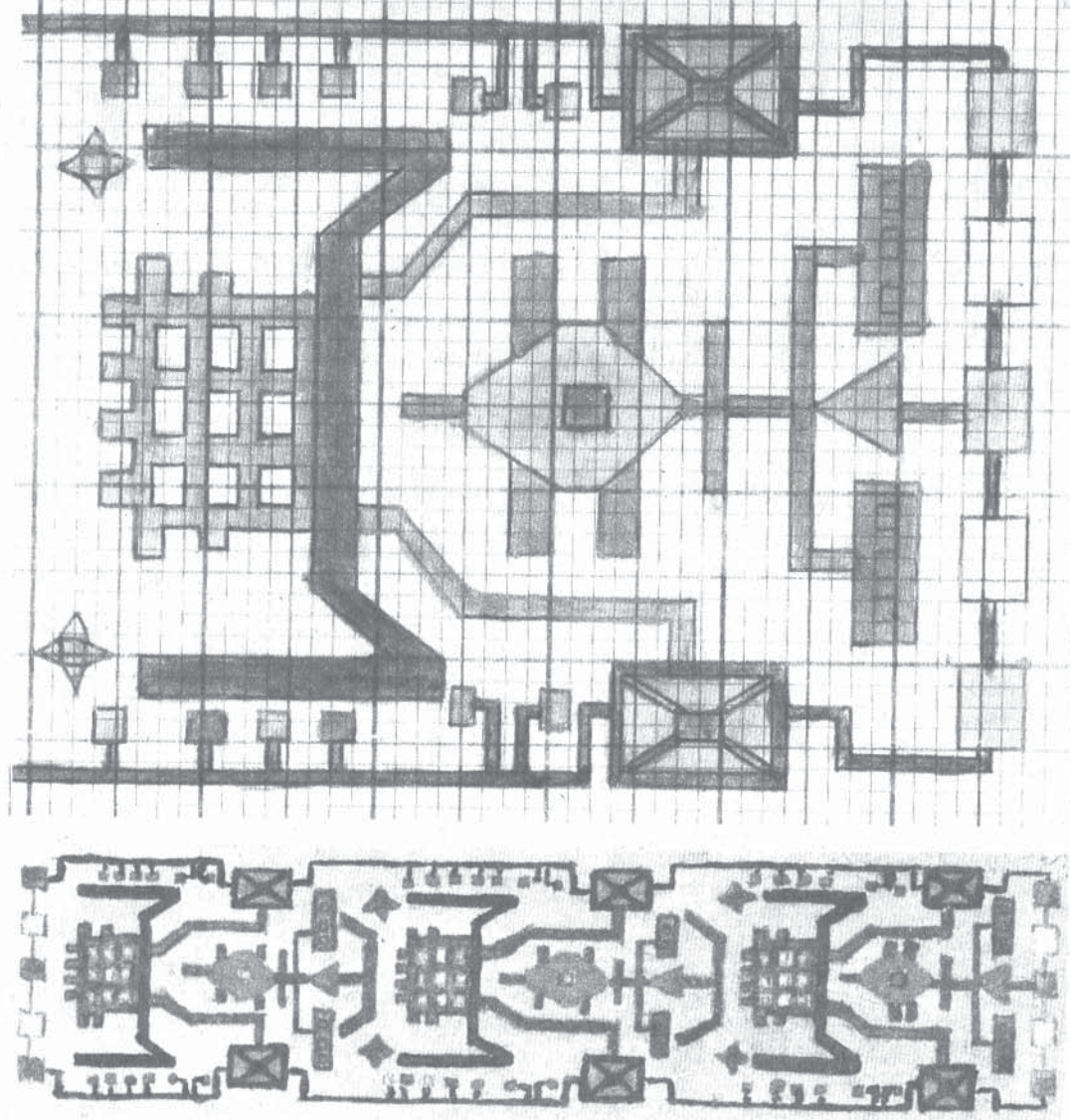
Następną czynnością jest wyciągnięcie okrywy włosowej zaciśniętej nitkami wątku za pomocą mocnego, metalowego grzebienia (tzw. wyczesywanie). W kolejnym przesmyku znów układa się paski futrzane, dosuwa bidłem do krawędzi tkaniny, przerzuca wątki wypełniające, wyczesuje okrywę włosową itd. Tkaninę kończy krajka końcowa, taka sama jak początkowa.

Futrzaki używane są jako tkaniny podłogowe, dywaniki przed łóżka, okrywy foteli lub siedzeń samochodowych itp.

Ciekawe tkaniny dekoracyjne o różnym przeznaczeniu można uzyskać, stosując przy tej samej osnowie różne surowce na wątek. Może to być np. słoma, cienkie drewniane listewki, różnego rodzaju włókna roślinne lub zwierzęce, metalowe albo szklane.

Sumaki

Technika wytwarzania tkanin sumakowych jest odmienna od wyżej opisanych i polega na haftowaniu miejsc stanowiących wzory w tkaninie (patrz fot.). Część zasadniczą tkaniny (rys. 7) tworzy osnowa biegnąca wzdłuż tkaniny i przeplatana z wątkiem. Część dekoracyjną tj. tworzącą wzór na powierzchni tkaniny, stanowi wątek haftujący, odpowiednio okręcany wokół nitki osnowy. Osnowa oraz oba rodzaje wątków powinny być wykonane z przędzy wełnianej, łączonej w dwie nitki. Gęstość nitki osnowy, tj. ich liczba na 10 cm, wynosi 40 (o takiej też gęstości, tj. 40 należy dobrać płoczę). Wątkiem haftującym zahaftowuje się tylko fragmenty wzoru, natomiast tło stanowi przeplot osnowy z wątkiem w splotcie płóciennym. Po każdym rzędzie haftów przerzuca się przez przesmyk wątek wiążący stanowiący tło tkaniny. Tak wykonana tkanina ma wyraźny relief, robi wrażenie płasko-rzeźby. Zakończy ją z jednej strony długimi skręcanymi frędzlami, które są elementem upiększającym oraz optycznie powiększającym tkaninę.

Rys. 8

Frędzle skręca się w kierunku przeciwnym do kierunku skrętu łączonych nitki. W celu uatrakcyjnienia tkaniny frędzle mogą być zakończone kolorowymi owijkami.

Wątek haftujący układany jest w formie łańcuszka na powierzchni tkaniny raz w jedną, raz w drugą stronę. Przebiega on najczęściej nad czterema i pod dwiema nitkami osnowy. Wątek haftujący prowadzi się na odległość motywu wzoru zaznaczonego na rys. technicznym (kratówce z naniesionym wzorem) wg liczby kratek. Płaszczyzna takiego rysunku podana w ilości kratek równa się płaszczyźnie tkaniny podanej w cm. Oznacza to, że powierzchnia jednej kratki rysunku technicznego równa jest po-

wierzchni 1 cm^2 tkaniny. Na kratówkę (rys. 8) nanosi się poszczególne elementy wzoru, oczywiście, na podstawie uprzednio wykonanego projektu tkaniny. Tkając należy przestrzegać wymiarów poszczególnych elementów wzorów przenoszonych z rys. technicznego. W przeciwnym razie wymiary poszczególnych elementów wzoru, a tym samym wymiary całej tkaniny, będą inne niż w założeniach projektowych, wzory w tkaninie będą zniekształcone.

Józef Sypniewski

Wszystkie wzory tkanin zamieszczone w tym artykule są własnością Technikum Tkactwa Artystycznego w Zakopanem.